

bir
zamanlar
güldäđi

Rosenberg

2 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

**İçinde "ben" kelimesi geçmeyen
bir otobiyografi var mıdır?**

3 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

okunması pek gerekmeyen bir önsöz

bunları kim okuyacaksa!..
aslında kimsenin okuyup okumaması da galiba zerre
kadar umurumda değil.
okunsa ne fark eder...
zaten okunmayan bir yerlerde bir zamanlar dediğim gibi...

*güneşin doğuşunu
karanfilin kokuşunu
kadifeye dokunuşunu
bir bülbülün ötüşünü
ve gördüğün
bir mor rengi
kimselere anlatamazsın.*

anlatmaya kalksam da kim anlar ki?
kaldı ki onca yazdığımca ve okumadığınızca benim
gördüğüm güneşin doğuşunu zaten sizlerin anlamanız
mümkün değil...
ama yine de yazıyorum işte..
yaşadıklarımı, tanıdıklarımı ve fark ettiklerimi...
hepsini... her bir şeyi...
niye acaba?
nedense kafamı yastığa koyduğumda, sokaklarda
gezinirken, kahvaltı masasında ya da başka bir şey
yaptığımda, haber vermeden birdenbire kafamın içerisine
hücum ediyorlar..
lakırdılar, görüntüler, kokular, olaylar, sevinçler ve
hüzünler...
ilk günkü gibi. ve ben de onları oturup yazıyorum... bir
marifetmiş gibi...
ne olur sanki bütün bunların hepsini torbama doldurup bu
mekanları terk ederken beraberimde götürsem?
hem zaten size ne?
değil mi?
size ne...

4 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

morlar benim morlarım, karanfiller benim karanfillerim.
ama olmuyor işte... olmuyor galiba.
mahkumun boynuna idam ilmiği geçirilip atındaki
tabureye bir tekme atıldığında, derler ki işte o anda
bedenden son olarak bir damla hayat suyu akarmış..
işte geberip giderken bile, halen aptalca hayata tutunma
çabası...
edebi olmaktan çok uzak...
ebedi olmaya hevesli...
orda burda bir takım yerlerde yazılarla bir iz bırakmak
istemek..
duvarlara kazımak işte...
hayat suyu...
04022011

5 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

bir zamanlar güldağı

st.gallen (okunuşu sankt gallen) isviçre'nin kuzey doğusunda bodensee gölü yakınlarında (see zaten göl demek te... her neyse), lichtenstein prensliğine komuşu, hatta başkenti vaduz'a birkaç kilometre mesafede, yirmiiki kantonundan biridir.

kanton; yani eyalet gibi bir şey.

doğudan batıya, ya da isterseniz batıdan doğuya doğru, birisi rosenberg (güldağı) diğeri ise freudenberg (neş'e dağı) arasına enine iyice sıkışmış fakat buna karşın boyuna oldukça uzun bir mesafeye yayılmış bir şehir. daha sonraki ufacak hikayelerde de tekrar tekrar anlatacağım gibi: dantel gibi bir şehir. Her bir yeri, her köşesi, sokakları, evleri, kiliseleri, ormanları ve dereleri... kartpostal gibi...

rosenberg; ki aslında "zamanların" etrafında dönecek olan hikayeler burada geçmektedir, şehrin kuzeyinde ve tahminen şehirden de, rakım olarak yüz kusur metre yukardadır.

eğer istasyonda zürich'ten gelen trenden iner inmez hemen sonra oraya çıkmak isterseniz, önce merdivenlerden inip alt geçitten dördüncü peronun caddeye çıkan merdivenlerinden çıkıp, karşınıza gelen yilankavi bir sürü yoldan kıvrıla kıvrıla taa yukarlara kadar... sonunda da rosenberg'e varırsınız. fakat eğer kendinize güveniyorsanız, yilankavi yolları dikine keserek dimdik yukarıya çıkan tahta merdivenli yolu da deneyebilirsiniz.

yok eğer trenden indikten sonra şehrin göbeğine doğru şöyle sağa sola dükkanlara, şekerlere, kahvelere bir baktıktan sonra çıkayım dersiniz, o zaman dufourstrasse'den dümdüz hiç yorulmadan rosenberg'e vasıl olursunuz.

6 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

rosenberg, aynı ismi taşıyan bir okulun, ya da kendi deyimi ile enstitünün bulunduğu ya da tünemiş olduğu tepenin adı. tepenin müsait bir yerinde durup ta karşıya, güney istikametine baktığınızda freudenberg'i diğer karşıya baktığınızda ise şehrin arkasında, yani kuzeyinde kalan göl civarını görürsünüz. hatta gözleriniz o kadar uzaklara sizi taşımadan önce futbol sahasının birkaç yüz metre altındaki "negerdorf" a takılır, sonra da onun sağında göz alabildiğine uzanan "sitterwald", büyük bir orman ve aynı adı taşıyan bir nehir...

bu "negerdorf" (yani zenci mahallesi) aslında biz talebelerin uydurduğu bir isim miydi yoksa hakikaten köyün asıl ismi bu muydu pek hatırlayamıyorum. kaldı ki bahsi geçtiğinde hocaların da aynı ismi kullandıklarına göre... köyde tabii zenciler yaşamazdı. kimilerine göre çingeneler (düşünebiliyor musunuz isviçre'de çingeneler...) kimilerine göre ise iki kilometre ötede yaşayan dantel şehri hemşerilerine hiç te benzemeyen kaba saba bir takım çitçi aileleri. onlara bu ya da diğer sıfatlar layık görüldüğü için bir takım talebe tayfası tarafından hayli eziyet çektirilmiştir.

okul, yaş guruplarına göre, ufak tefek kayırmalara göre, bazen de ceza sömürgesi işlevini gören yedi ayrı binadan oluşmakta. bunların birincisi, en küçümenlerin kaldığı ev "nussbaum"; yani ceviz ağacı. bir diğeri, onun biraz çapraz aşağısında "talsteig"; vadi inişi ya da çıkışı da denebilir. nussbaum'un hemen yanında "ulrichshof". sanırım bunu ulrich'in han'ı falan diye çevirebiliriz. her ikisinin de tam karşılarında "eckehard". sert köşe isminden de anlaşılacağı gibi içinde genelde, yukarda bahsettiğim ceza sömürgesi üyelerinin bulunduğu bir bina. oldukça bitişik bir düzende duran bu dört binanın bir hayli batısında, günlük hayhuydan uzakta, biraz da seçilmişlerin konakladıkları "hochsteig"; yüksek basamak denebilir mi acaba? hochsteig'in hemen altında yaşça kemale ermiş fakat akılları halen bir karış yukarda olan ve

7 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

dolayısıyla eckehard'a tıklamayacak olan tayfanın kaldığı bina ise "niedersteig", bu da hochsteig'in tam tersi: alçak basamak. niedersteig'in biraz altında yaş farkı gözetilmeyen aristokratların kaldığı son bina ise "stammhaus", ana ev!...

sanırım yedi tane oldu. eğer şaşırمامışsam. bunların dışında eckehard'a bitişik altında yalnızca kocaman bir kapalı basketbol sahasını ve içinde envai çeşit beden geliştirme aletlerini barındıran bir spor salonu, ki ismi "turnhalle", yani jimnastik salonu, onun üstündeki katta da üç tane derslik.

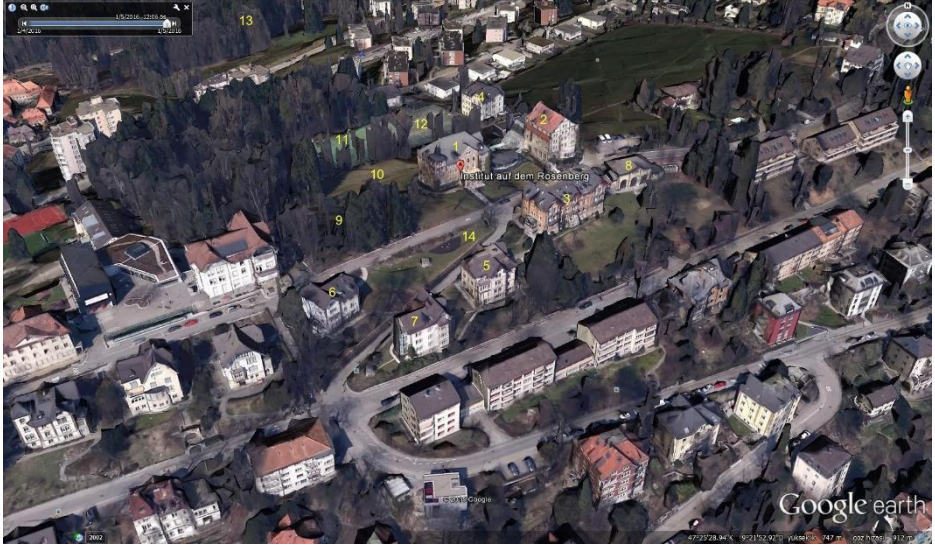
bu binalarda yalnızca nussbaum ve eckehard'ın alt ve giriş katlarında dersaneler vardı. ulrichshof'un özelliği ise girişte "kırmızı salon" tabir edilen öğretmenler odasının bulunması ve onun hemen arkasında üçyüzelli kişilik yemek salonu. bir de minik bir sahne... çamaşırhane talsteig'in bodrumunda idi...

niedersteig'in önünden aşağıya inen nussbaumstrasse'nin karşı tarafında o zamanlar ortaokul talebeleri tarafından mutlaka ciddiyetle yapılan tarım derslerine ait küçük bir sebze bahçesi, bahçenin önünden hochsteig'a doğru giden höchenweg'in yanında küçük bir koru. koru kimya dersleri müfredatı çerçevesinde basel'den gelen likit nitrojen denemeleri, paskalya zamanında ağaçlar altına yumurta saklama hareketi ve çoğunlukla da gizli sigara içme mekanı olarak kullanılırdı. ve gecenin bir vaktinde enselenirdik. korunun ve nussbaum'un yan tarafına düşen, bizim "teras" dediğimiz toprak bir alan, onun altındaki biraz önce üzerinden negerdorf'a baktığınız yarı çimen yarı toprak bir futbol sahası, saha ile talsteig arasında kalan bir tenis kortu ve açık basketbol alanını da sayılacak olursa okulun bütün envanterini tesbit etmiş oluruz.

bu anlatılanların hepsinin konumu hatıralara dayanarak 1949 ile 1956 seneleri arasında sıkışmış ya da isterseniz gevşek duran bir zaman sürecinin arasındadır. bunu

8 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

bilhassa şunun için söylüyorum; okulun ara ara bana gelen yeni resimlerine baktıkça geçirmiş olduğu değişikliğin inanılmaz bir boyuta ulaşmış olduğunu görüyorum. bu da beni geçmişe, eskiliğe, basitliğe, dostluğa, hatıralarıma, çocuklara daha çok bağlıyor.
30012011

1-nussbaum
2-ulrichshof
3-eckehardt
4-talsteig
5-niedersteig
6-hochsteig
7-stamhaus

8-turnhalle
9-ufak orman
10-nussbaum terasse
11-futbol sahası
12-tenis kortu
13-negerdorf
14-sebze bahçesi

9 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

1950'lerin
'nussbaum'u

2000'lerin
'nussbaum'u

10 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

bir şarkının hatırlattıkları

*1951 ya da 1952 seneleri falandı.
rosenberg'te yatılı okuyoruz. daha öncede yazdığım gibi,
st.gallen'de...
isviçre'nin en kuzeyinde bir şehirde.
şehir dediysek te nüfusu taş çatlasa otuzbin. fakat bizim
okuldan bakıldığında (okul aşağı yukarı rakım olarak
şehirden yüz metre yukarda) kiliseleri, evleri, yolları ile
dantel gibi oyuncak bir şehir.
ben bunu daha önce de söylemiştim galiba...
biz daha küçüğüz. şehre inme iznimiz ancak pazar günü
öğleden sonra... o da iki saat. çarşambaları akşama
doğru bir iki arkadaş, kelle koltukta, okuldan tüyüyoruz.
doğru şehre.. sıkı bir yürüyüşle bir on dakika çekiyor.
dufourstrasse'nin bitiminde, ilk dörtyol ağzının hemen
karşısında meşhur caffee seeger var. muhteşem bir yer.
her taraf maun, meşe, antika masa ve iskemleler,
tavanda kristal bir avize, duvarlarda armut aplikler,
oldukça loş bir ışıklandırma, garsonlar fraklı ve uzun
beyaz önlüklü. bir kahve iki frank bilmem kaç.
içebilmemize imkan yok aldığımız haftalıklarla. neyse bir
alkolsüz bira ısmarlıyoruz. dörde bölüyoruz.
salonun ortasında yalnızca çarşambaları çalan siyahi bir
piyanist ve bir bas. müzik muhteşem. biraları falan
unutuyoruz. garson etrafımızda rahatsız etmeden ama
ben burdayım dercesine dolanıyor. kimin umurunda.
adam neler çalmıyor ki..
oscar peterson'dan tut ta arada nat king cole'dan
seslendirdiği parçalara kadar. "jazz'ın dünyasında"
tuşların üzerinde serçe kuşu misali parmaklarınla sanki
uçuyor... damdan çardağa... bir piyano, bir bas ve bir
hayal ve bir rüya...
zaman su gibi akıyor. bazı masalardan piyaniste ikramlar
geliyor. bu bize, o günkü anarşistliğimize ve
sosyalistliğimize göre ters düşüyor. ama caffee seeger'de
oturup "jazz" dinlemek?..*

11 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

haşa!..

gece geç vakit gece bekçisine görünmeden odalarımıza sızıyoruz. bir enselensek ki...

bu da bizim kemiklerimize işleyen, ruhumuzu esir alan o jazz ziyafetinden sonra pek umurumuzda değil...

işte canım.

autumn leaves'i dinlerken birdenbire bütün bunlar yeniden canlandı.

biraz mutluluk, biraz hüzün...

04 Autumn Leaves.mp3

12 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

rus salatası

1946 senesinin nisan ayının güzel bir gününde amerika birleşik devletleri sahip olduğu en modern zırhlı gemisini istanbul'a yolladı.
o gün geldi istanbul'a yanaştı.
hesapta oralarda vefat eden büyükelçimiz mehmet münir ertegün'ün na'sını getirmişmiş.
cenaze falan hikaye tabii. kimbilir o zamanın politika havasına göre amerikalı kardeşlerimizin ne ince hesapları vardı kendilerine göre...
geminin istanbul'a varıp dolmabahçe açıklarında demir atması bir alem, beyaz conilerin yolunmuş papatyalar gibi karaya dökülmesi bir başka alemdi.

ama ondan önce belediye ve valilikçe (o zamanlar belediye ve valilik aynı çatı altında görev yapardı) büyük düzenlenmelere gidildi. bunlardan en önemlilerinden birisi de beyoğlu'nun arkasında bulunan abanoz sokaktaki bütün genelevlerin cephelerinin beyaza badana edilmesi idi.
bu tabii devlet girişimciliğinin ve dahi misafirperverliğin güzel bir örneği...
bu arada özel teşebbüs te (!) devletinden hiç te aşağıya kalmayan fiyakalı, alengirli bir takım değişiklikler yaparak conilerin gönüllerini hoş etmek için çaba sarf ettiler.
aklımda kalan ve bu yazının başlığı olan bir değişikliği beyoğlu'nda atlantik birahanesi yaptı.
atlantik birahanesi ağacamiyi biraz geçince solda fitaş'ın karşısında genişçe bir mekanda bira ve hazır sandviçler, sosisli sandviçler, mortadella, salam, havyar ve daha bir sürü ıvır zıvır satan ayaküstü-artık meyhane demeyelim de – birahane gibi bir yerdi. sanırım bir rum işletiyordu. yemekleri lezzetliydi. ve bir biraya kaşla göz arası bir ufak votka bile katılabilirdi icabında...
işte bu atlantik birahanesi buzdolabı vitrinlerinde sergilediği patlıcan salatası, tarator falan gibi mezelerin

13 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

yanında yer almış olan ve o güne kadar herkesin bildiği patatesli, havuçlu, bezelyeli ve bol mayonezli rus saltasının üstündeki etiketi değiştirip ismini missouri gelmeden bir kaç gün önce amerikan salatasına vaftiz ediverdi.

bu coniler için öyle bir kıyak oldu ki taa bugünlere kadar güzelim yüz yıllık rus salatası herkesin ağzında amerikan diye dolaşır oldu.

onca hırslanıp onca düzeltmeme rağmen yakın çevremdeki hiç kimse bugün bile bu alışkanlığından bir türlü vazgeçemedi.

yani bir missouri ile atlantiğin yaptıklarına bakar mısınız? nereden çıktı şimdi bu kadar alakasız yazı? ne bizim okulla ne de onun şehri ile bir ilgisi var diyeceksiniz...

ancak benim rus salatasına karşı aşırı bir zaafım var. ama bütün malzemelerinin düzgün ve güzel olması şartıyla. bir kere patates ve havuçlar çok muntazam ve ufak kesilecek, sonra bezelyeler bir numara olacak. yani küçücük. yine küçücük kesilmesi gereken turşuların miktarı; burada kornişon demek daha doğru olur, patates, havuç ve bezelye ile düzgün bir orantıda olması şart. mayonez artık şimdilerde kavanozlarda hazır olarak satılıyor ve zahmetsizce bu sebzelere karıştırılabiliyor.

ama eskiden iki yumurta sarısı bir kaba konup damla damla zeytinyağını binbir sabırla üstüne ilave ederken bir yandan da aynı istikamete doğru habire karıştırılırdı. bu arada bir miktar tuz ve limon da ihmal edilmezdi. bazen mayonezi yapanın şansı yaver gitmez, ya yumurtanın bayatlığından ya zeytinyağının aceleci olarak boca edilmesinden mayonez bir türlü tutmaz 'kesilirdi'. bir kurtarma yöntemi vardı olmasına ama benim hatırladığım kadarı ile bizimkiler al baştan yaparlardı.

benim rus salatasıyla tanışmam diyarı gurbette okulda, yani rosenberg'te okurken oldu. okul yatılı tabii. dediklerine göre ünlü ve beynelmilel. fakat yemekler bir rezalet.

14 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

o zamana ve bize göre...

kahvaltı neyse ne. zaten verdikleri bir lokmacık tereyağı ki, bir avuç içi kadar tek ekmeğin üzerine anca sürebilirsin. o da reçelin ekmeğin kocaman deliklerinden aşağıya akmaması için. yanında sadaka gibi bir lokma peynir. çay istediğin kadar.

sıkça verilen etli öğlen yemeklerinden bir tanesinin okulda adına:

"pürenin yanındaki jilet... " takmışlardı...

et oldukça sert ve ince...

patates ve makarnadan yana pek bir şikayetimiz yoktu. okul herhalde üretim fazlası olan bir firmayla anlaşmış ve bize makarnanın da patatesin de her bir türüsünü her yemekte ikram etmekte kusur etmezdi.

cuma günleri; okulun da canına minnet, kahrır çoğunlukta olan isevi arkadaşlarımızın hatırına et verilmezdi. şimdi hatırlayamadığım bir takım şüpheli sebzeler ağırlıktaydı. ancak ender de olsa bazı cumaları hangi sulardan geldikleri belli olmayan balıklarla da tanışıklığımız olurdu. çok özel günlerde ve bir de ara ara artık yemeklere isyan edip okul bahçesinde toplu olarak yürüyüş yaptığımız günün ertesinde sofraya halen aklımdan çıkmayan bir lezzet gelirdi.

bu, küçük, içi tamamen oyulmuş bir domatesin içerisine konmuş olan rus salatasıydı. sanırım herkese ikişer tane düşerdi. bazen on kişilik masalarda ne domatesle ne de rus salatısıyla alakası olmayan bızdıklar açık arttırmayla kendi paylarını başkalarına devrederlerdi. almış olduğumuz uçonpara haftalık zaten daha pazartesiden eriyip gittiği için bu gibi takaslar aynı olarak gerçekleşirdi. bir ufak oyuncak araba, üç kalem, iki sigara vesaire... sanırım tabağımda bu domateslerden üçten fazlasını hiçbir zaman göremedim. diğer bütün yemekleri iş olsun diye ve yandaki ve karşımdakiyle laklak ederek farkında olmadan mekanik olarak mideye indirirken ya da daha doğru bir deyimle tıkınırken domatesli rus salatasını bütün dikkatimi ve ruhumu vererek, etrafıma da kulak asmadan

15 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

yavaş yavaş sindire sindire yedim. önce birinci domatesi yukardan aşağıya bıçakla itinalı bir şekilde, domatesin içerisindeki rus salatasını dağıtmadan ikiye böler, daha sonra onları da ikiye böldükten sonra her bir çeyreği uzun süren çatala batırmalar, ağıza götürmeler, dil üstünde gezdirmeler gelirdi. bu, benim için bir şölen, bir ziyafet, bir ne bileyim bayram gibi bir şeydi. domatesli rus salatalı iki yemeğin arsına bazen aylar girer, jilet gibi etleri ve bol haşlanmış patatesli yemekleri yerken hep onu düşünür onu kurardım.

öyle anlaşıyor ki memlekete döndükten sonra ve aradan yıllar ve yıllar geçmiş olmasına rağmen bu özlem bende tükenip bitmemiş. aksine vargit sürüyor. karşıma ne zaman rus salatası çıksa, işte o zaman akan sular duruyor. hele yanında bir de domates olursa.

03012011

gece bekçisi hikayesi

yukarda bir yerlerde bahsettiğim gibi çocuklar – delikanlılar- , oturdukları evlere yaş guruplarına göre dağıtılırlardı. tabii sürgün hali, aristokrat hali, kayırma halleri, iltimaslılar haricinde... üç ev değiştirdikten sonra beni, yaşım tutmadığı halde ve nedenini de çıkaramadığım bir olaydan dolayı en gözde ev olan "stammhaus"a vermişlerdi. klinkmann (geçen sene vefat etti) ve zimmermann'la (nerede olduğu meçhul) beraber. fakat yaz tatilinde çok uzak olan ülkemize gidemediğimiz için okulda beş on kişi kaldığından izinsiz olarak bir gece enderin odasında kaldığım için ondan sonraki ders döneminde beni ulrichshof'a sürdüler... yani böyle bir şey işte...

şehre inmek izine tabi idi. her yaş gurubunun belli izin günleri vardı. okula başladığım sene onbir yaşında bir çocuktum. okuldaki *kast* sistemine göre 'junior'. o yaş gurubunda olanlar yalnız başına şehre inemezler mutlaka bir hocanın denetiminde, pazar günleri öğleden sonra iki saat şehir gezmesine çıkarlardı. yaşlar büyüdükçe izin günleri ve saatleri de artardı. onsekizini bitirmiş olan büyük 'senior' abilerimiz haftanın birkaç günü, hatta gece iznine bile çıkarlardı. bu gece izinlerinde kural sanırım saat ya oniki ya da bir'e kadar okula hatta kaldığı eve geri dönme şartıydı. saatinde izinden dönmeyenin, geç kalanın izinleri iptal olur, ya bir gün ya bir hafta izine çıkamazlardı. fakat bilhassa seniorlar buna pek kulak asmaz, bizim 'schwarz ausgang' dediğimiz şekilde izinsiz tüyer giderlerdi. eh... enselendin, o zaman ceza büyük. enselenmezsen şansına...

gece şehir izinlerinden geri gelenler herkesin derin uykuda (!) olduğu o saatlerde ev kapılarının muhkemce kilitli olmaları dolayısıyla mutlaka, izin kağıdını kontrol etmesi ve kapıyı açması için gece bekçisini beklemek zorundaydılar. bazen bu bekleyiş beş, on dakika hatta

17 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

daha fazla bile sürebilirdi. çünkü adamın, yani gece bekçisinin dolaşması zorunlu alanı bir gözünüzün önüne getirin hele. bu gibi bekleme halleri sabrı taşırdığında evin önünde gecenin bir karanlığında iki el ağza huni yapıp avaz çıktığı kadar "naaaaahtwehteeeee" (aslı nachtwaechter, okunuşu: nahtvehter, uzatarak bağrısın: naaaaahtvehteeer!) diye bağırılırdı. yani 'gece bekçisi'.. rembrandt'inki gibi... faydası da görülürdü. adamcağız duyar duymaz hemen koşa koşa gelirdi.

carvalho bize brezilyadan geldi. söylediğine göre anası babası onu okula bir kaç lisan öğrensin bir de adam olsun diye göndermiş. tabii ilk olarak almanca hazırlık sınıfına koydular. dr.wenger'in hazırlık sınıfı... borla, sturart'lar, carvalho ve birkaç kişi daha. sınıfta herkes üç ay sonra ikinci hazırlığa oradan da ana sınıflara terfi ettiği halde carvalho bir tek kelime almanca öğrenmemekte ısrarlı. yaşı da bize göre büyük olduğu için teorik bilimlerden çok pratik gezmeleri seviyor ve sık sık gece şehre iniyor. bu şehir gezmelerinden bir tanesinin dönüşünde kaldığı niedersteig önünde bir süre gece bekçisini bekliyor. fakat adamın gelmeye niyeti yok. carvalho bekçiyi çağıracak. fakat gel gör ki almancasını bilmiyor. nereden kulağına çalınmışsa bir iki kere bekçinin, yukarda da dediğim gibi name ile, uzatarak: "naaaaachtwaechteeee" diye çağırıldığını duymuş. duymuş ta telaffuz edemiyor. carvalho iki elini ağzına huni yapıp gece bekçisini çağırıyor:
"hhaaaaaah-heh-heeeeeee"
04022011

18 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

cep harçlıkları

valla ne yalan söyleyeyim, her şeyin başı sağlık diyorlar ya, halt ediyorlar...
her şeyin başı para...
hele isviçre gibi bir ülkede...
para olmayınca da hiçbir şey olmuyor...
yukarlarda bir yerlerde bahsettiğim gibi şehre, yani tren istasyonunun arkasına (4.perona) dümdüz inen tahta merdivenlerin sonunda, daha istasyon merdivenlerini inmeden hemen sağda gazete, tütün, çikolata satan bir kiosk var. gazete ve çikolata bizi daha az ilgilendiriyor. en mühimi sigara. şişko bir amerikalı arkadaşımın sayesinde onbir yaşında sigara içmeye başladım. sigaraya para yetiştirmek zor. hatta imkansız. allahtan ki adam çocukların derdini anlamış. "stella filter" (bok kokan bir marka) ve filtreli "virginia" kutularını açar, içerisinden iki üç, artık kesene göre tane ile sigara satın alırdın. öyle hemen yakıp tütürmek yok. nerdeee! kahvaltıdan sonra ilk derse kadar on dakika içerisinde iki nefes... zil çalar çalmaz hemen ayakkabının altına itina ile sürterek sigaranın ateşini söndürürsün. baş parmak ve işaret parmağınla sönüp sönmediğine de adamakıllı bir bakarsın, sonra göğüs cebine ya da daha emniyetli bir zulaya atarsın "kefali". büyük teneffüste de iki yada bilemedin üç nefes... ayakkabı altı... parmaklama... kalan "izmarit" yine zulaya...
bu bir tek sigara seni, işte öğlene kadar idare eder. hiç sigaran kalmamışsa ya fantoni'den ya simeons'tan bir nefes çekip idare edersin.
bu işte... parasızlık...

cumartesi günleri "taschengeld" yani cep harçlığı günü. velilerimizin bizim için takdir ettikleri bir miktarı cumartesi günleri nussbaum'daki sekreterliğin yanındaki veznenin önüne kuyruk olup alıyoruz. herkesin bir karnesi var. karneler veznede duruyor. titiz bir muhasebe sistemi ile

19 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

herşey kayda geçiyor. benim haftalık üçbuçuk frank. sene 1950.

bu üçbuçuk frankla bir hafta idare edeceksin. boşuna... bir kere kurallar o kadar katı ki... saymakla bitmez. her öğrenci her hafta evine, anasına babasına, ya da kime isterse bir mektup yazıp sekreterliğe teslim etmek zorunda. cuma akşamı beşe kadar teslim ettin... ettin. etmedin haftalığından otomatikman bir frank kesilir. iş bununla da kalmaz. bir de herkese afişe olursun. zira cuma akşam yemeğinden sonra müdürümüz reinhard öğretmenler masasından kalkar, elindeki piriç çanı çalar, herkes susar ve müdür o günkü olayları özetledikten sonra, önümüzdeki günlerin de faaliyetlerini bildirir... sıra cuma akşamının en önemli bildirisine gelir. reinhard masadan son okunacak kağıdı alır. başlar mektuplarını yazmamış talebelerin listesini okumaya. ibreti alem için... olayın en komik yanı her seferinde olduğu gibi listenin sonudur daima; soyadım "y" ile bittiği için her hafta liste müdavimi olarak benim ismim okunduğunda salonda bir kahkaha, bir kahkaha... top gibi patlar...

yani ne ben doğru dürüst eve mektup yazmaya alıştım, ne de bizimkiler bana gülmekten ve reinhard'ta benim ismimi okuduktan sonra salonda oturduğum yere şöyle bir gözlüklerinin üstünden dik dik bakmaktan vazgeçti... olan bizim bir frank'a oldu daima...

tabii bu arada derse geç kalma, uygunsuz bir yerlerde yakalanma, ödevi yapmama; bunların hepsi elli kuruş, bir lira... habire haftalıktan kesiliyor. bazen o kadar ki, haftalığı almak bir yana gelecek haftaya borçlu devrediyorum.

ilk bütün madeni bir beş frangı bizim giray'ın elinde görmüştüm. tesadüf, türk kolonisi, yani bizim memleketten beş altı çocuk niedersteig'in kapısı önünde sohbet ediyoruz. giray daha türkiye'den yeni gelmiş. hali vakti yerinde bir ailenin oğlu. o sıralarda da yaşı yirmiye yakın. hem sohbet ediyoruz hem de hınzırlıklar planlıyoruz. bu sırada giray cebinden bir para çıkardı.

20 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

vallahi ben diyeyim manda gözü, siz deyin öküz gözü.
başladı baş parmağınla havaya atıp tutmaya. tutamadım
kendimi. parayı elime aldım ve evirip çevirip bir müddet
baktım. hakiki beş isviçre frangı... beeş...

sene 1950...

onüç yaşındayım...

işte böyle...

bir de şu:

şehirde avare dolanıyorum. scala sinemasının karşı
sirasında bir kahve var. oturup bir şeyler içeyim diyorum
kendi kendime. içeri giriyorum. bir masaya oturup listeyi
açıyorum. en uygunu: alkolsüz bira... 45 kuruş... tabii
servis dahil değil. eh... ısmarlıyorum bir tane ve ağzımı
yüzümü buruşturarak içmeye çalışıyorum. sıra ödemeye
geliyor. elimi cebime, ceplerime, her yerlerime atıyorum...
üç tane on kuruşluk çıkıyor. garson kadın tepemde
zebella gibi bekliyor. orası türkiye mi? "sağlık olsun
kardeşim, bi dahaki sefere verirsin" desinler... nah !
çare?

çare benim dörtbuçuk hipermetrop gözlüğü rehin
bırakıyorum. dışarı çıkıp bizimkilerden birini bulmaya
çalışıyorum. zar zor yirmi kuruş daha tedarik edip, dönüp
bahşışsiz borcumu ödüyorum. gözlüğü kurtarıyorum...
06022011

21 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

çalışma günleri ve kibarlık

madame lorentz bizim fransızca hocamız. nussbaum'un girişinde hemen sağdan ilk dersane. madame, ince zarif, pek yaşını göstermeyen, yukardaki müdür yardımcısı herr lorentz'in sevgili eşi ve iki kız annesi. orta okulda mı yoksa liseye başladıktan sonra mı, hatırlamıyorum fransızca dersleri almancanın yanında mecburi idi.

ötekilerini zaten ders mers olmadan da papağan usulü öğreniyorduk.
bu anlatacaklarımla pek alakası yok ama papağanlık konusunu bir başka yerde belki bir daha hatırlayamam. onu da şöylece yazıvereyim.

peder bey beni isviçrelerde okutmaya karar verdikten sonra ilk önce moda'nın arka sokaklarında bir berbere götürüp kafamı alabros kestirdi. bu aslında alabros mu yoksa başka bir peder stili mi bilmiyorum. ön tarafta pencere panjuru gibi bir perçem, kafanın geri kalanı kabağa yakın üç numara. ayağımızda beyaz kahverengi mokasenler, kalın gri çorapların üstüne dizden sıkma bir golf pantolon, pötikarenin biraz irisi bir ceket gırtlaktan düğmelenmiş frenkgömleği vesaire...
istanbul'dan uçakla önce atina'ya, oradan roma... daha sonra cenevre ve en sonunda zürih... oradan da trenle st.gallen'e. bir öğlen vakti okula vardık. aylardan ya haziran ya temmuz. herhalde önceden haber verilmiş, yukarda bahsettiğim herr lorentz nöbetçi müdür olarak bizi karşıladı. bavullarımız bir odaya taşındı. peder bey bilmediği almanca ve fransızcası ile el kol hareketlerinin müdür beyle anlaştı. hatta ara ara gülüştüler bile. bütün bunlar yarım saatin içerisinde oldu bitti. babam beni yanaklarımdan öptü, bekleyen taksiye atlayıp – herhalde – türkiye'ye döndü. kaldım mı sap gibi ortada? galatasaray'ın orta birinden ayrılmış bir çocuk ne konuşur?

22 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

kaldığım evde otuz kadar italyan çocuk var. benim yaşlarda. onlar da hiç olmazsa yaz tatilinde benim gibi almanca öğrensinler diye aileleri tarafından rosenberg'e yollanmış. ben almanca öğreneceğim, onlar almanca öğrenecekler. benim niyetim kötü değil. elimden geleni yapıyorum. ama onların hiç böyle bir niyetleri de yok kaygıları da. bir de bir evde otuz kusur tane italyanla baş başa. yaş onbir. yatıyoruz italyanca kalkıyoruz italyanca, yemekte italyanca, tualette italyanca. eylül'de ders yılı başlamadan artık bülbül gibi, hem de şiveli olarak italyanca konuşur oldum.

yani diyeceğim papağanlık buradan ileri geliyor...

her sene her sınıfın bir "çalışma günü" var. o gün bir hoca bütün sınıfa bir ödev veriyor. fakat bu ödev her birimizin beraber çalışıp üretmek zorunda olduğumuz bir konu oluyor. ya ormana dalınıyor çeşitli yapraklar toplanıp kağıtlara yapıştırılarak notlar alınıyor, ya şehre dağıtılıyor st.gallen'in çok meşhur dört beş köprüsünün resimleri çekilip tarihleri araştırılıp raporlar yazılıyor, insanlarla konuşulup çeşitli anketler yapılıyor... vesaire vesaire. senede bir defa her sınıfın yaptığı bu faaliyete "arbeitstag" yani "çalışma günü" deniyor. bunu daha ayrıntılı belki bir başka yerde anlatırım. böyle çalışma günlerinin birinde nedense madame lorentz'in komutasında bütün şehri altüst edip, her yoldan geçene sırnaşıp "affedersiniz bi dakika bakar mısınız" diyerek elimizde daha önce hazırladığımız kağıtları uzatıp onlardan bir "çam ağacı" çizmelerini istiyoruz... görev buydu. iki üç saatlik "lütfen"lerden, sepetlenip terslenmelerden sonra yorgun düşüp buluşma yerinde toplandık. fransızca sınıfı aslında ya beş ya alt kişi. zaten bunlardan ikisi madame lorentz'in iki kızı. hocamız bonkör. hemen bizi bir kahveye (caffee) soktu ve her birimize bir kocaman ayçöreği ve birer kahve ısmarladı. yuvarlak bir masanın etrafındayız. çatal bıçak yok.

23 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

çörekleri elle tutup ısırıp ısırıp yiyoruz. ben, elime yapışan çörek artıklarından bir süre sonra herhalde oldukça rahatsız oldum ki, baş parmağımla işaret ve orta parmaklarımı hafifçe birbirlerine sürterek, tabağa doğru kırıntılardan kurtulmaya çalıştım. sanırım içgüdüsel olarak yaptığım harekete benim düşünemediğim bir zarafet kondurdular. isteyerek te yapmış değildim...

- hani bazen şarap bardağını tutarken kadehin sapında olan dört parmaktan küçük parmağın havalanıp ötekilerinden apayrı havada asılı kalması gibi. –

fakat bu madame lorentz'in gözlerini kocaman açıp hayretle diğer çocuklara ama bilhassa kızlarına göstermesine neden oldu. "bakın bakın çocuklar aykut nasıl yapıyor".

herhalde bir türk'ten böyle bir şeyi hiç beklemiyorlardı. bazı hareketler, bazı davranışlar, bazı konuşmalar veya düşünceler onlar için bir türke ya da bir doğuluya yakıştırılamadı hiç bir zaman.

not:

çok seneler sonra – sanırım yetmişli yıllarda artık – bilmem kaçınıcı kuruluş yıldönümü için gittiğim okul toplantısında avusturyalı, bir baron ya da freiherr ünvanlı arkadaşımın karısıyla tanıştırdığımda gözlerini hayretlerle açıp yanındakilere "türk mü... sahici türk mü bu?" diye sormuştu.

12022011

24 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

oyuncak..

babam bindokuzyüzkırklarda moda'da ilkokula iki sokak mesafede bir yerde binbir türlü pazarlıklardan sonra rum madamlardan altı kagir, yani taştan, ondan sonraki üç katı ahşap bir ev aldı. ben o evde, sokaklarında ve moda sekizinci ilk okulunda hayatımın bence güzel üç senesini geçirebildim ancak. yani ilk okul üçüncü sınıfa kadar. ondan sonrası zaten bir garip hikayedir ki başka bir yerde aklıma gelirse anlatırım.

moda'da çocukluğumda neler yaptım. çember çevirdim herşeyden önce... topaç... kafakarış, kaptan vesaire, bakkalın koca kavanozuna elini daldırıp beş kuruşa sattığı renkli toprak bilyalarla. cicozun oldu mu kraldın. cam bilya ya! kafakarışta toprak bilyaya çaktın mı tozunu attırırdın. saklambaç oynardık akşama doğru ya da kurtarmaca. okuldan çıktığımızda gülçinlere giderdim bazen. ağabeyi yalçın bizden büyüktü, kızkardeşi sümer de... çizgili defterin orta sayfasını çaktırmadan kopartıp iyice ikiye, dörde, sekize katladıktan sonra bıçakla kenarlarını açar minik defter gibi yapardık onu. sonra oturup hayalimizdeki çizgi romanları çizerdik o minicik deftere. hatta ortasını kız kardeşi sümer'in getirdiği iğne ipliklerle dikip sahici bir "çizgi roman" dergiye (!) benzetirdik. bizim evin altındaki çamaşırılıkta karagöz oynatırdık. çelik çomağı ben sevmezdim. bunlardan sonra da artık oyun ve oyuncaklarımızın sınırı biterdi. minik lambalı, ispirotolu, buharlı, küçücük mucize (!) oyuncağım hariç....

rosenberg'te okula başladığımdan bir süre sonra öğretmen nezaretinde sanırım bir cumartesi günü şehre indik. cumartesi olduğunu şuradan biliyorum, st.gallen'de pazarları hiçbir dükkan açmaz. kahveler ve barlar hariç. şehrin içinde dolanıyoruz. şehri keşfetme, tanıma turları gibi bir şey. marktplatz'ı geçip az ilerledikten sonra birden

25 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

kaşımıza – bana göre tabii – devasa bir dükkan çıktı. oyuncakçı dükkanı. meşhur zolikoffer... öğretmene yalvardık yakardık, içeri girdik. bir şey satın alacağımızdan değil. bizim italyan tayfası onu karıştırıyor bunu karıştırıyor, koşuşturuyorlar, bağırıp çağırıp birbirlerine sesleniyorlar, buldukları ilginç oyuncakları göstermek için. benim şaşkınlıktan kıpırdayacak halim yok. bu kadar rengarenk, bu kadar güzel, bu kadar irili ufaklı bu kadar çeşitli oyuncakçı hayatımda ilk kez görüyorum. ve bir mucize yaşıyorum. orta yerde büyükçe bir alana oyuncak bir tren sistemi kurmuşlar... lokomotifler, vagonlar, memurlar, otlayan hayvanlar, çiftlikler... dalmışım... öğretmen beni kolumdan çekiştirip zorla dışarı çıkardı. yukarda da haftalık meselesinde bahsettiğim gibi okulda kaldığım sürece bu oyuncaklardan bir tek tanesini bile edinebilmem mümkün olmadı. kismet... 13022011

dans kursu...

okulda kaldığım altı yedi sene içerisinde kimi zaman senede bir kimi zaman iki senede bir, kimi zaman da "ihtiyaca binaen" bir tek sene içerisinde sık sık, ya amcam ya da amcamla beraber babam gelirlerdi okula. bu gelmeler, dediğim gibi genelde ziyaretten çok "ihtiyaca binaen" olurdu. tabii beni gördükleri için de ayrıca memnun olurlardı sanırım. amcamın fotoğraf işleri vardı almanya'da takip edilmesi gereken. ne o ne de ötekisi tek kelime yabancı lisan bilmiyorlar. benim görevim onlarla beraber almanya'nın çeşitli şehirlerindeki fotoğraf fabrikalarını dolaşıp tercümanlık yapmak. ne de hoş oluyordu doğrusu ya. bacak kadar bir çocuk koskoca fabrikaların genel müdür odalarında iki saçlı sakallı adama tercümanlık yapması. bir keresinde koskoca bir salonda genel müdürü bekliyoruz. benim elimde bir yoyo... hani şu ucunda bir makara olan ipli oyuncak... hem oynuyorum hem koşuşturuyorum. birden kapı açılıp ta herr ahrens (müdür) girip manzarayı görünce şaşkınlıktan dondu kaldı adamcağz... bizimkiler rezil oldu... sonra da otelede zilgıtı yedik tabii... bazen de, ki bu çok ender, keyif için gittikleri yerler olurdu. italya'ya mesela. bu italya seyahatlerinden birinde nedenini pek hatırlamıyorum, bana illa da bir ayakkabı satın almak istediler. hiç istemediydim... ama ısrarlar karşısında bir çift ayakkabım oldu okula dönüşte.. kahverengi, bağcıklı, sivri burunlu, altı sağlam kösele ve bana bir numara küçük...

herr direktor reinhard – müdürümüz- öğlen yemeği sonrası malum bildirileri okurken, dans dersi almak isteyenlerin yemekten sonra isimlerini sekreterliğe yazdırabileceklerini söyledi. millete bakarsan kızlarla olan ilişkileri, anlattıklarına göre, değil sıkı fıkı aralarından su sızıyor, ki bu herhalde tevatür olsa gerek, pek kimse dans derslerine rağbet etmedi. ben yazıldım.

27 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

"tanz schule bentley.." yeri gayet basit. dufour caddesinden dümdüz aşağıya indiğinde sağda rex sinemasının hemen arkasında giriş katında kocaman bir salon. ilk ders akşam sekizde. ona kadar sürecek. bizim yaşımızda şehir iznimiz bir tek gün ya.. gece de sokağa değil çayıra bile çıkmak yasak ya... nasıl da düşüş oldu anlatamam. bir taraftan da kalbim güm güm atıyor. eee,,, kolay değil kızlar falan.. elele tutuşacağız.. dans edeceğiz... sonra ne bileyim...

ilk derse giderken bir heyecan bir heyecan... hemen bir yerlerden bir gravat uydurdum, italya'dan aldığım pabuçları ayağıma geçirdim... kii, allaaah... bir numara küçük... sanırsın çin işkencesi... yapacak bir şey yok. hava buz gibi. bir de palto kaban gibi bir şey lazım onu da oda arkadaşım cecarelli'den yalvar yakar aldım... seke, topallaya doğru dansa...

dediğim gibi kocaman bir salon. salonun iki tarafına duvarlara yaslı sandalyeleri sırayla dizilmişler. erkekler ve kızlar karşılıklı oturuyoruz. ilk önceleri herkese tek başına foxtrot, onestep, marş, ingiliz valsi adımları öğretildi... tabii hepsi bir gecede değil. önce onestep... hocaaanım önde bizler sıralı sıralı ona dönük. o ne yaparsa biz de elimizden geldiği kadar uydur kaydır yapmaya çalışıyoruz. bizim zamanımızda dans kim biz kim... hem de o yaşta, hem de türkiye'den gelmiş daha burjuva bile olamamış bir kökten... bir saat kadar sonra hocaaanım ilk dört beş adımı artık bellediğimize kani oldu. herkes sandalyelerine geri döndü. kızlarla karşılıklı bakışıyoruz... hocaaanım "herrenwahl !" (erkeklerin seçimi) dediğinde bütün erkekler fırladılar karşı sıraya; herhalde dansa kaldırmak için bir süredir kızları kesiyorlardı. ben geç kaldım. bana karakuru, arapsaçlı, gözleri birbirine yakın, elleri buz gibi esmerimsi bir kız kaldı. sonradan dans ederken bu meziyetlerine bir de yediği sarmısaklı yemek rayihası eklendi mi... şaşkınlığımdan bir türlü o bir saat içerisinde öğrendiğim adımları atamıyorum. ayağımdaki çin

28 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

işkenceleri bir taraftan, buz gibi terli eli bir taraftan, sarımsak dersen dayanılmaz; arada bir kızcağzın ayağına falan da basıyorum. "pardon"u yapıştırıyorum ama, pek te istekli değil.

neyse... üç beş erkekler seçiminden sonra hocaaanım bir de "damenwahl" (kızlar seçimi) patlatınca seninkiler erkeklerden bile daha hızlı koşarak eşlerini kaptılar. bana bir çıtı pıtı sarışın örgü saçlı güler yüzlü bir kız düştü. ve o kızla dans kursunun sonuna kadar beraber dans ettik. hatta kursu bitirme şerefine kutlanan baloda bile... balodan sonra onu evine bıraktığımı hatırlıyorum. ama sonrasında, kızın ismini, o gece neler olduğunu, öldür allah hatırlayamıyorum.

25022011

almanca dersleri ve herr dr.schmidt

orta bir’de almancaya herr dr.schmidt geliyor. biz genelde bütün hocalara “herr doktor” diye hitabederdik. sanırım onlar da bu payeyi hakları ile kazanmış kişilerdi. aralarında doktor olmayan yok muydu? belki de vardı. ama biz ayrımcılık yapacak tipte talebeler değildik. doktor mu... herkes doktor... herr dr.schmidt kısa boylu tıknaz bir tip. tipik bir isviçreli. bir türlü düzeltemediği isviçre aksanından tutun da giyimine kuşamına kadar. lacivert gibi bir pantolon, kahverengi kadife ceket, bisiklet yaka bordo bir kazak, gömlek ve gravat. fakat kazak gravatı tamamen örttüğü için neden yine de gravat takmak zorunda hissedirdi kendisini bilemiyorum. o sıralarda bunların hiçbiri bana komik gelmiyordu. almanca dersinde goethe’nin “goetz von berlichingen”ini okuyup anlamaya çalışıyoruz. lisan ağır... konu tatsız... hava sıcak... zarzor ilerleyebiliyoruz. ara sıra bocchi ve ball’ın özel soruları ile ders büsbütün dağlıyor. özel sorular da ne? askerlik hatıraları. diyeceksiniz ki askerlik hatıraları yalnız biz türklere mahsustur. hiç te öyle değil. bir gün herr dr.schmidt üç hafta derslere gelmeyeceğini söyledi. kendisinin yerini bir başka hoca gelecekmiş. dersler daha da bir güzel kaynar düşüncesi ile hiç olayın altını kazmadık. sabah kahvaltıdan sonra dışarı çıktığımızda bir de ne görelim... herr dr.schmidt aynı kıyafeti ile; yani lacivert pantolon, kadife ceket, bordo kazak ve görünmeyen gravatı ile höhenweg’ten aşağıya doğru piyadece yürüyor. bunda ne var diyeceksiniz. adamın omuzunda koskocaman bir karabina... ya da ona benzer harbi bir tüfek. daha ne olduğunu anlamadan herr dr. yürüdü gitti. meraktan çatlayacağız... ilk almanca dersinde gelen hocayı hemen ablukaya aldık. meğerse her isviçreli bilmem kaç yaşına kadar senede üç hafta askere gidermiş. isviçrede düzenli bir ordu var mı yok mu bilemiyorum ama böyle bir uygulamaya orada okulda şahit olduk. askere gidecek olan evde duran –herhalde

30 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

zimmetli- tüfeğini asar sırtına, birliğine gidermiş. yani böyle bir askerlik. dr.schmidt üç hafta sonra geldi. şimdi tam hatırlamıyorum ama birinci elden bu askerlik olayını dinlemek için dört beş ders kaydattık. sonunda goethe'nin o meşhur "götz von berlichingen" de şövalye götz'ün pencere önündeki o meşhur tiradına sıra gelince artık bütün ipler koşturdu.

"er aber sag's ihm, er kann mich am arsche lecken". (o, ama söyle ona o benim kıcımı yalasin!) der ve pencereyi hiddetle kapatır. şövalye götz aslında ağız bozuk birisi değildir ama nedense üçüncü akt, üçüncü perdede kanı beynine sıçrar, kontrolü de kaybeder herhalde.. fakat ya goethe ya da naşiri sanırım kibarlık olsun diye burada bazı kelimeleri nokta nokta geçmişler. ama dr.schmidt okurken tiradın tamamını (çözülmüş tekst!...) açıkça ifade etti. bu tirat günlerce ağızımızdan düşmedi. camlardan sarkıyoruz... yemeğin tam ortasında kalkıyoruz ayağa bir yumruk havada salon ortasına doğru... derslere girerken hep ağızımızda... edebiyatın bir açığını bulduk ya!.. düşünebiliyor musunuz.. muhteşem goethe ve galiz bir küfür...

26022011

kulüp geceleri

nussbaum'dan talsteig'a terfi ettik. aslında benim zıvrıklıklarım dolaysıyla, biraz da ceza sömürgesi olan ulrichshof'a sürülmem gerekirdi. ama nedense sihirli bir el evler içerisinde biraz da serbestliği, tüymek için ormana yakınlığı ve arkadaş dayanışmasının daha bir iyi olduğu talsteig'a attı beni... yukarda bir yerlerde de söylediğim gibi üç arkadaş bir odada epey beraber kaldık. hatta stammhaus'a bile beraber gittik. (bunu daha sonra anlatırım). zimmermann, klinkmann ve ben. ellili seneler... nereden elime geçmişse pembe, mavi, sarı yapraklı şarkı defterleri... ingilizce... frank sinatra'dan tut ta teee rosemary clooney, doris day ve daha bir sürü şarkıcıya kadar... bizimkiler ikisi ders yaparlarken ben sayfaları karıştırıp bir ondan bir bundan şarkı mırıldanıyorum. çocuklar allah'tan sabırlı. bir şey dedikleri yok. sonra işi ilerlettim. amerikalı'dan bir kenara atıp artık kullanmadığı "okarina"sını aldım. bu okarina topraktan yapılmış yumurta gibi, dokuz delikli ve bir tarafından da ağıza sokmak için ufak bir çıkıntısı olan nefesli bir saz (!...)... sesi flüt sesi gibi. artık hem şarkıları söylüyorum hem de okarina ile çalmaya çalışıyorum. fakat parmaklar her zaman gerektiği yerlere oturmuyorlar ki. bir kaydımı felaket, kulak tırmalayıcı, sinir bozucu sesler çıkıyor... bir gün, iki gün... sonunda zimmerrmann dayanamadı, kalktı, elimden okarinayı kapıldığı gibi doğru bahçeye. aşağıdan bir çatırtı duyuldu yalnız. ağızımı bile açmadım... senede bir iki defa her ev, yemek salonunun sahnesini kullanarak bir "kulüp gecesi" (club abend) tertip ederdi. skeçler oynanır, müzikler yapılır, marifetli olanlar jimnastik, akrobasi gösterileri yaparlar... artık şansına ya çok alkış alırsın ya da yuhalanırsın. ama geceler yapılmaktan yine de vazgeçilmezdi. talsteig da böyle bir geceye hazırlanıyor. programın bir yerinde bir iki müzik sunusu var. fakat müzik enstrümanı hak getire. olayı organize eden isviçreli şişmanca fakat cıva gibi bir oğlan.

32 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

mano heer. bizim talsteig'ta girişte soldaki odadan geçince pinpon salonuna giriliyor. hazırlıklar da orada yapılıyor. onlar tarağın üstüne yağlı kağıt koyarak, tencere tava vurarak tahtaları döverek, hımmmm'layarak bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. bir taraftan da pinpon oynayanlardan habire zılgıt yiyorlar. ben okarinamdan oldum ya!... içimdeki müzik aşkı (!) halen alev alev... bu sefer de etliye sütlüye karışmadan kenarda bir yerde duran boş bir çekmeceyi ters çevirip kucağıma koydum. başladım parmaklarla, avuç içinle yaptıkları müziğe eşlik etmeye. öyle pek fazla da şamata yapmıyorum. tıkırtı falan... birden mano geldi yanıma "sen bateri çalıyor musun" dedi. yooo! nerdee! ben kim davul kim... "çal, çal bakiyim bidaaa". başladım yeniden tıkırdatmaya. "tamam" dedi. "davulcumuz sensin." aldık mı başımıza belayı. niye bela... biraz önce söylediğim gibi bu kulüp gecelerinin seyircisi ve dinleyicisi çok "eleştirel gaddar" olur. hepsi bizden ama, geceye gelince çocuklar bi hoş oluyorlar. eğer bir falso yaptın, bir pot kırdın, yanlış bir lakırdı ettin, anında koro halinde yuuuh... onun için çekmeceyle davul çalmak biraz riskli. fakat ne yalan söyleyeyim geceyi oldukça başarılı, hem de oldukça başarılı bir şekilde atlattık. hatta en çok alkışlanan da bizim musikişinaslar oldu... bu hadiseden sonra nusbaum'un en yukardaki müzik odasında mano ile beraber epey bi bateri çaldık. ben de epey bi şeyler kaptım.

st.gallen biraz tutucu bir şehir. onsekizinden önce sinema yok, yirmisinden önce de bara giremezsin. kurallar katolikçe ve çok sıkı. aynı sıklık okulda da takip ediliyor. ufaklıklardan birisi, mesela sinemada enselendi. doğru karakola. zabıt. okula teslim. okulda, şehre çıkma yasağından tut ta ultimatum (yani 'bi daha sefere alırım seni ayağımın altına...') hatta okuldan sepetlenmeye kadar cezalar mevcut. sıkı ki ne sıkı... sen bütün bunları bildiğin halde üçbeş tane sivri akıllıya uy ve bir gece; hem gece iznin yok hem yaşın ufak, doğru trischli'ye. trischli şehrin kötü nam yapmış barımsı, pavyonumsu, içkisi cazı

33 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

bol bir yeri. değil içeri girmek, kenarından geçmek dahi vacip ve farz değil bizim için. fakat dediğim gibi bizim sivrilere uyduk ve daldık içeri. koca koca kadınlar masalarda... boyalı bol dekolte... içki gani.. sahnede küçük bir orkestra, çıstada çıstada çalışıyor. ben nasıl tedirginim nasıl huzursuzum anlatamam. bir yakalansak var ya! doğru ilk trenle istanbul... garanti... senin neyine gerek gecenin bir vakti hem de trischli'ye... bu arada sahnedeki trompet çalan bir anons yaptı. "bir jam session yapacağız çalmak isteyenler sahneye gelebilirler" bizimkiler koro halinde başlamazlar mı" yatzi,, yatzi..." (yazgan'ın kısaltılmışı). ben orada zaten ecel terleri dökerek tam siper sinmişim. gözükmemeye çalışıyorum. susun, yapmayın etmeyin demeye kalmadan kendimi sahnede buldum. oturdum davulun başına, iki parça çaldılar, ben bir solo yaptım. alkış malkış... sonra oradan nasıl çıktığımı okula nasıl geri döndüğümü, o geceyi ve diğer bir iki haftayı nasıl bir cehennem korkusuyla, kabuslarla geçirdiğimi bir ben bilirim bir de... düşünün bir kere saffet benden beş yaş büyük. öyle olduğu halde müdür yardımcısı herr knupp (bak işte bu doktor değil) tarafından trischli'de görülmüş. yılın talebesi seçildiği halde ultimatumu vermişlerdi çocuğa... 26022011

bir hastalığın anatomisi ve kar sporları

dört yaşındayken kızıl ya da kızamığı zararsız olarak atlattım, ya da atlattığım zannedildi. her ihtimale karşı zati beye götürdüler beni. zati bey bir eski zaman istanbul beyefendisi... az göbekli, bembeyaz gür saçlı, temiz giyimli bir doktor. muayenehanesi piyer loti caddesinde. oktay rifat'ın kargalarının mekan tuttuğu yerde. kısa bir göğüs, sonra arka dinlemeden, aç ağzını, aaa de bakiyim ve mideme basıp neren ağrıyordan sonra kızılın tamamen geçmiş olduğuna karar verildi. ancak yine de hem nekahet devrini geçirmek hem de bünye kuvvetlendirmek üzere deniz banyoları tavsiye edildi. sonbaharın ilk aylarında heybeli'ye taşındık. iskeleden bir yüz metre sonra soldaki büyük bahçeli ahşap ev. öğlene doğru doktor tavsiyesi üzerine annem beni deniz kıyısına götürüyor. istesem de istemesem de dalıp çıkıyorum, biraz suda debeleniyorum ve zorunlu terapi o günlük bitiyor. o sıralarda sonbahar da her nedense biraz serin geçiyor. ve ben her banyo sonunda dudaklarım mosmor ve yaprak gibi titreyerek denizden çıkıyorum. sonbaharın sonuna doğru sanırım hem tedavi bittiği için hem de – ki bu daha çok – beleşçi akrabaların istilasından kurtulmak için ana-karaya avdet edildi. vapurla adadan taşınan yatak yorgan teldolabı vesaire gibi eşyamızla beraber ben bir de taze bir bronşiti beraberimde getirdim moda'daki evimize. bu bronşit kısa bir süre sonra boğmacaya dönüştü. ve arkasından hayatımın kabusu olan nefes darlığı başladı. bu kabus altmış kusur sene yakamı bırakmadı. önceleri devamlı öksürmelere, tıkanmalara, nöbetlere karşı birkaç kocakarı ilaçları denendi. ne idiği belirsiz, iğrenç bir takım karışımlar. sonra bol ıhlamur, papatya, şişe çekme ve sırta tentürdiyot sürmeler... daha sonraları da biraz daha tıbbi bir metoda başvurulmuş, üzerinde otlarının, yapraklarının resmi olan ephedirin diye bir ilaç tatbik edilmeye başlandı. neden ephedirin dersenez, o zamanlar belki de mahallede daha hiç

35 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

bilinmeyen nefes darlığı için ondan başka bir ilaç yoktu... birinci sınıfa gidiyorum ve artık astım krizleri oldukça sık yakama yapışır oldular... pek fazla koşamıyorum, kurtarmaca ve saklambaçta hep yakalanıyorum. ancak gülinlerde oturup resim çiziyoruz beraber... ya da en kabadayısı daha sakin bir bilya oyunu falan... ikinci sınıfta bir de mecburi gözlük takıp herkes için bir dörtgöz olduktan sonra, astımımla beraber moda'nın sekizinci ilkokulundan kabataş'ta deniz kenarındaki galatasaray'a, hem de yatılı olarak terfi ettim. istanbul'un içerisinde aileye dört fersah yakın ve fakat üç sene yatılı okudum. geceleri yatakhane hırıltılarımı, öksürüklerimi utancımın kimseye duyurmamak için koridorlarda dört dönerek...

bu arada peder bey ticaret erbabından mehmet bozkurt beyle bir dertleşme-sohbet esnasında, oğlunun isviçre'de okuduğunu okulun gayet mazbut olduğunu ve isviçre'nin havasının suyunun bana iyi geleceğini söylemiş. tabii ben bunları çok daha sonraları bambaşka vesilelerle bambaşka insanlardan duydum.

ve işte yukarda bir yerde bahsettiğim hazırlık, seyahat ve okul müdürüne teslimatımdan sonra ben de bir süreliğine rosenbergli oldum. bu arada hava tebdilinden (!) dolayı astım geçti mi? ne gezer... ara sıra yokluyor ama pek umursamıyorum.

kış tatillerinde okulda mutlaka kayak kayılıyor. spora yeni başlayan üçbeş çocuk herr ramstein'la (bak mesela bu da doktor değil) beraber topluca şehirdeki bir spor mağazasına gidiyoruz. tutarları memlekette peder beye faturalanmak üzere kıyafetler, kayaklar, sopalar, ayakkabılar falan alıyoruz. ulrichshof'un yan tarafında kocaman bir arazi var. oldukça meyilli sitter ormanına doğru iniyor. orasını bizim okul sahibinden kışları kiralarmış. öyle duyduk. orda kayak kaymasını öğreniyoruz. en yukardan en aşağıya kadar ikiyüz metre kadar var. ustalar vınnn diye uçup gidiyorlar. çıktım kayakların üzerine. öğrettikleri gibi arkadan esneyen yay

36 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

mekanizmasını kayak ayakkabılarının arkasına geçirdim, ön taraftan fiksasyon denilen sistemin mandalını kapattım... ehh... kayakların üzerinde oldukça sağlam duruyorum. ama yalnızca duruyorum tabii ve etrafa bakıyorum. cesaret edip te önümdeki tümsekten bir hamle edip kaymaya cesaret edemiyorum. birden arkamdan bir ses. "ne o yatzi... kaymıyor musun" cevap vermeye fırsat bulamadan arkamdan beni itmesiyle kendimi pistte buldum. ilk birkaç metreler az meyilli. korkudan hemen çömeldim. baktım fena gitmiyor... bayağı zevkli. fakat sonra meyil birdenbire meyildendi... gidiyorum... durmak mümkün değil... ve sağ tarafta çalılıklara toslayarak ilk kaymamı noktaladım. bu arada hiçbir zaman adam gibi bir kayak hocamız olmadı. ben daha çok bütün ömrünü avusturya ya da isviçre alplerinde geçiren arkadaşlarıma bakarak bir şeyler öğrenmeye çalıştım. ve hiçbir estetiği olmayan bir stil edinerek bizimkilerin -daha çok ta jimnastik hocalarının- tabiriyle bir "saufahrer" oldum. sizin anlayacağınız domuz gibi kaydım... üstüne üstüne... bu kayak kaymayı öğrenme fasıllarının ilk başlangıcında, yarıyıl tatilinde on onbeş kişilik bir gurupla başımızda hocamız walter, waldhaus'a kayak kaymaya ve tur yapmaya gittik. önce trenle bir yerlere kadar... oradan da otobüsle orman kenarlarına. daha sonra kayaklar ayağımızda kalacağımız konaklama yerine kadar kayaklarla. yol dümdüz, yani kaymak mümkün değil kayaklarla yürüyüş yapar gibi tek sıra halinde ilerliyoruz. toz kar, hem yeni yağmış hem de ıslak olduğu için kayakların altına yapışıyor. sürtsen de kurtulmak mümkün değil. tek çare çıkartıp altına wachs dedikleri mumlu bir zımbırtıyı sürmek ve hemen takıp ekibe katılmak. gece konaklayacağımız yere gelinceye kadar o yorgunluk, arkada kalma, kaybolma korkusu, üşüme ile bende nefesler gitti. fakat hırlayarak ta olsa en sonda ve inatla çocukları takip ediyorum. geceleyeceğimiz yer "jugendherberge" dedikleri, tahta,

37 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

ranzaları, mutfağı, tuvaleti olan ufak bir ev. işte anca on onbeş kişilik. zaten bir gece kalıp gideceğiz. sırt çantalarından yağlı ekmeklerimizi ve elmalarımızı çıkardık. ve yorgunluktan herkes kendini yatağa attı. fakat benim malum arızadan dolayı uyumama imkan yok. gece öyle mutfakla tuvalet arasında geçti. sabah tekrar yola revan olduk ve bu sefer becerilerimiz artık bir şekilde sınava tutulmaya başlandı. ilk defa bir teleferikle tanıştım. ağır ağır dönen kocaman demir bir çark, etrafında kallavi çelik bir halat. ona bağlı daha ince halatlar ve uçlarında kazma gibi bir şeyler. insanlar çifter çifter kazmalara kıçlarını yaslayıp –herhalde- pistin yukarisına çıkıyorlar. bir arkadaşıla pozisyon aldık... kazma geldi... walter usturuplu bir şekilde kazmayı mabadımıza doğru yerleştirdi... ve birden gitmeye başladık... yukarıya doğru... gidiyoruz... bir elim kazmanın sapında, yarı çömelmiş ve bir an önce yolculuğun bitmesi için dua ederek sağ salim tepeye vardık.. bir düşsem var ya!... artık ne olurdu bilemiyorum. sanırım ondan sonrası daha eğlenceli gitti. çünkü hiçbir şey hatırlamıyorum tepeden inişimizden sonra. daha sonraları davos, arosa gibi kayak merkezlerinde artık tam bir "saufahrer" gibi kayak kaydım. bacağımı kırdım. ama bazen seksen doksan kilometre hıza varan o inişler unutulamayacak kadar güzeldiler... şimdilerde ağrıyan dizkapaklarıma bakıp onlara geçmiş o eski günleri anlatıyorum... dizkapaklarıma... 28022011

sinema...

moda'daki o üç katlı ahşap evimizde uzunca bir süre oturduk. hatta bu süre içerisinde iki kız kardeşim de o evde dünya ile tanıştılar. sonra peder bey herhalde işinde oldukça başarılı olmuş olmalıydı ki bostancı'da altın-tepe'nin orta yerinde üç dönüm bir arsa üzerine bir ev irisi kondukmaya girişti... üç dönüm ağaçlı, çiçekli, havuzlu, kümesli bir bahçe içine, o zamanın ölçülerine göre herhalde ikiyüz, ikiyüzelli metre karelik tek katlı bir ev. inşaattan aklımda kalanlar; temel kazılırken birkaç kurban kesilmiş olması ve temel çukuruna bir avuç dolusu altın atıldığı... daha sonra inşaat ilerledikçe duvarlara 'murç' denilen bir sıva yapıldı. sıvandıktan sonra hiç bir özelliği olmayan bu madde kuruduktan sonra bir çekiç ve bir murçla dövülerek kurumuş çimento dökülüyor ve altından kırmızı, beyaz, siyah çakıl taşları çıkıyordu. bu, o zamanların modasıydı... bir de kuyunun kazılmasını hatırlıyorum. korkutucu bir işti.. oraya sadece kazma kürek, kırk elli metre derinliğe hem kazarak hem de bir taraftan etrafına taş döşeyerek indi ustalar... o zamana göre – bu zaman göre de...- ne cesaret... ve nihayet devasa bir sarnıç ve üzerine garaj ve müstemilat. ev tek katlı ve nedense toprakla hemzemin değil, giovani kalfa ne düşünmüşse toprak zeminden birbuçuk metre yükseklikte, bahçeden eve sekiz basamakla çıkılıyor... ev, üç bir tarafı balkonla çevrili. ön cephe balkon onbeş metreden fazla uzun.

daha modadayken peder beyin bir takım ileri fikirleri ve merakları vardı... -belki de benim bilmediğim ondan önceki zamanlarda da - modadayken altı lambalı phillips radyo alındı ve daha sonra bir de sinema makinası... bu elle çevrilen, teneke makaralı, ara sıra sıkışıp filim yakan, sessiz, garip çok basit bir aletti. hafta sonları nereden aldığını şimdi hatırlamadığım, çoğunluğu miki filimleri bir iki makara getirir, hem cumartesi hem de pazar geceleri eğer makina bozulmazsa seyrederdik ailecek... bostancıya

39 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

taşındıktan sonra, asrın modasına göre bir piyano, bir buzdolabı ve diğer yeniliklerle beraber bir de onaltı milimetre sesli bell&howell bir sinema makinamız oldu.. yazın, cuma akşamları istanbul'dan bostancı'ya dönmeden önce mutlaka galatasray lisesinin yan sokağının hemen başında bulunan darfilm'e uğranırdı. iki yahut üç makara uzun metrajlı filim kiralanı ve cumartesi akşamları balkonun bir ucuna sinema makinası diğer ucuna kocaman bir perde kurularak filim seyredilirdi... tabii her cumartesi akşamı "sinemacının evinin" etrafına büyük küçük bir sürü seyirci dolar, ya bahçede ya da bahçe duvarlarına çıkarak sinema seyrederdiler... daha samimi olanlar balkonun bir köşesine ilişirlerdi... evin ismi uzun bir süre "sinemacının evi" kaldı... neler seyretmezdik ki... o zamanın siyah beyaz bütün filmlerini... aşk, macera, savaş, müzikal... aklınıza ne gelirse... ya da darfilm'de kiralık o sırada ne varsa...

st.gallen tutucu bir şehir. aslında almanca konuşan bütün kantonlar (yani sizin anlayacağınız: eyaleler) fransızca ve italyanca konuşan kantonlardan daha sıkı, daha tutucu ve biraz da daha kalın kafalıdırlar. st.gallen'de sinemaya girip herhangi bir filim izleme yaşı onsekiz'le sınırlandırılmış. yani onsekizine girmeden hiçbir sinemaya giremiyorsunuz, hiçbir film de izleyemiyorsunuz... yasadak... okulda, dünyanın dört bir yanından gelmiş ve almanlara, almanca konuşanlara ve hele isviçre almanlarına kıyasla bir sürü bitirim, fırlama tabii ki bu zorlukla da baş etmeyi bildiler. ilk önce şehirdeki kırtasiyeciden bir takım kimyasallar tedarik edildi. daha sonra ince uç, özel kalem ve tabii bir iki sanatkar arkadaş. kimlikler üzerinde doğum tarihleri, fotoğraflara rötuşlar gibi küçük yararlı değişiklikler yapıldı. böylece hizmet karşılığı bir franga isteyen hemen onsekizinde bir kimliğe kavuştu. sıra sinema gişeleri önünde verilmesi gereken sınava geldi. kimlik tamam da, bazen ne boy ne pos tutuyor, ne ses soluk ikna edici, ne de mahzun korku dolu endişeli gözler. çünkü ihbar sonu polis tarafından enselenirsen sonun

40 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

kötü. buna rağmen gişedeki kadın işi sağlama bağlamak için her seferinde aynı soruyu soruyor; bozuk isviçre almancasıyla: "ziyend ziye ahhtzee gsi...?" yani "onsekizinde misiniz" gibi gereksiz yersiz bir soru. titrek bir evet'ten sonra bilet kesilip eliniz verilir... bu sinema konusunda en büyük maceram "rex"te oynayan "high noon"; bizdeki ismiyle "kahraman şerifi" seyrederken... hatırladığım kadarıyla ilk sahte kimlik denemesi... bir de filim baştan sona bir heyecan fırtınası... filim mi seyredersin, ikide bir girişe doğru bakıp birileri geliyor diye mi bakarsın, çıkarken ahalinin sana dik dik bakışlarından mı ezilirsin.. . ama neyse sonra alıştık... kimliğimize de, sinemalara da... taaa ki "lichtbühne" de açık saçık bir filim de polis tarafından enseleninceye kadar... dört saat oda hapsi, iki ay şehir yasağı... yine de iyi yırttık ucuz atlattık sayılır... 11032011

41 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

SU...

bostancıda altın-tepe'nin sadece tepe olduğu senelerde; osman taşçıoğlu'nun art nouveau konağından ve hasan beşer'in iki tane üç katlı apartman irilerinden ve bir iki ufak tefek yapıdan başka hiç bir binanın bulunmadığı bir tepe iken abdurrahman bey (bu benim babam olur) tepenin tam ortasına ikibuçuk üç dönümlük bir arazi üzerine muhkem bir yapı yaptırır. buna konak denemez. kâşane de denemez. ev denemez bark denemez... yani öylesine üç dönüm arazi üzerine çöreklenmiş yayılmış devasa bir bina.

bilhassa yaz aylarında oturmak için tasarlanmış olduğundan, bu tasarıdan azami derecede istifade etmek isteyen akraba ve taallukat, eş dost, arkadaş; hele bilhassa cumartesi pazarları hiç eksik olmazdı. sanırım bu kısımları daha önce anlatmıştım.

gelenlerin içinde akrabalarından yaşlı olanlar o sene (yani hangi sene ise artık) denizden azami derecede yararlanmaya bakarlardı.

evin önünden taşçıoğullarını geçince sağa sapıp hasan beşerlerin oradan aşağıya bir yüz metre indir mi asfalta çıkarsın. meşhur (halen ayakta durmakta inadeden) tren köprüsünün altından geçtin mi solda "bostancı plaj gazinosu" görünür. gündüzleri plaj geceleri ise iki filim birden oynatılan açık hava sineması... işte millet kambur muhtar tevfik'e ait olan, adına plaj demeye bin şahit isteyen bu yerden denize girer. plaj: otuz metre eninde on metre boyunda (ya da tam tersi) denizden bir metre yüksekliğinde bir beton çıkmanın üzerinde. nereden bulup getirilmişse içi vıcık kumla dolu.

denize girmek için ya o bir metreden yaşlıların itirazlarına rağmen cup atlıyorsun ya da efendi gibi iki tahta basamakla iniyorsun usulca denize.

42 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

mayıs başlarında bu dekora plaj (!) girişinin hemen sağında bir de "kadınlar hamamı" eklenirdi. kazıklar üzerine gerilmiş çuvallarla gizlenmiş yalnız kadın kısmısına ait garip bir mekan... çocuklar denizden yavaşça çaktırmadan oraya kadar gidip denize sarkan çuvallardan birisini kazara kaldıracak olsunlar içerden kadınlar kıyamet kopartırlar, hemen tevfiğin yakışıklı oğluna şikayetçi yollanırdı.

betondan elli kulaç ilerde hamamla beraber bir de laz inşaat iskelesi gibi bir "trampelen" kurulurdu her sene. zavallı ibo... oradan atlarken alttan geçen bir sandala düşüp ikiyüz kemiğinin yarısını kırmış iki sene alçılarda dolaşmıştı. hatırladım şimdi...

engin ben ve çocuklar o dupduru tertemiz suları beğenmez (1945!..) gider suadiye'ye yakın kumru yuvasından denize girerdik. bir nevi ukalalık işte... temin bahsettiğim misafirlerimizden yaşlı olanların böyle bir kaygusu yoktu genelde. onlar bütün yaz boyunca, her gün olmasa da ellerini kollarını, sırtlarını bacaklarını güneşin altında yaka yaka, "güneş"; ve arada bir suya dalıp iki üç kulaç atarak ta belli bir sayıda "deniz banyosunu" doldurmak azmindeydiler... daima...

zaten yaz sonbahara doğru eğilmeye başladığında ve sezon bitmeye yüz tuttuğunda kendi aralarında konuşurken "şükür; bu sene de yirmibeş banyo aldık" diyerek sağlıksal bilançolarını özetleyip kapatırlardı.

plajın altın tepenin yamacına dayanan kısmında kabinler vardı. kapanmayan ya da zar zor kapanan seyrek tahta kapılar, çamur gibi olmuş kum zemin, duvarda onu bunu asmak için dört paslı çivi ve kabin önünde "denizden kendin doldur kendin getir" bir leğen. giyinirken ayakları yıkamak için.

43 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

şimdi şimdi düşünüyorum da çivilere asıp bıraktığımız eşyamıza kimse dokunmaz, hatta akıl bile etmezdi dokunmaya; değil içeriye bir göz atmaya... ne tuhaf...

o seneler (daha da sonraları) sıksa bir herif olduğum için denizden genelde biraz mor çıkardım. kendimi tutmama rağmen ara ara çenelerim takır takır birbirine vurur, necip falan dalga geçerlerdi. denizden çıkar çıkmaz güneşin kavurup pişirdiği kuma atardım kendimi yüzükoyun... bir sıcaklık bir ürperti bir mutluluk sarardı içimi. fakat ayağa kalktığımda halimi gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? üstü başı suratı her tarafı yapış yapış, bulaşık kumdan iskelet bir çocuk...

okulun ulrichshof ile turnhalle arasında bulunan daracık bir yol aşağıya sitterwald'a iner. macera arayanlar için bulunmaz bir orman ve doyumsuz bir güzellik. yok eğer aşağıya inmeyip te hoehenweg'ten düz giderseniz yaz aylarında serinlemek için bir hayli taban tepmeniz gerekebilir. neden dersiniz... kimi yaz tatillerinde çocuklarının yanlarında olmalarını istemeyen aileler, çocuklarını kazara okulda unutmuş olan aileler, çocuklarıyla pek ilgilenmeyen ailelerin çocukları haftada bir veya iki gün nöbetçi öğretmen gözetiminde "schwimmbad zum teufen"a götürülürdü...

burası göz alabildiğine tertemiz, bakımlı yeşil çimlerin ortasında kocaman bir yüzme havuzudur. etrafta orda burda bodur, ismini bilemediğim dekoratif ağaçlar, kimi yerde tarhlarda binbir çeşit çiçekler... yerleri fayanslı, ısıtılmalı (kış ayları için olsa gerek) soyunma odaları... ve herkes için kilitli demir bir dolap... tahta sıralar, duvar aynaları... yüzmeden sonrası için sıcak suyu olan duşlar ve yanlarında şampuan ve sabunlar... çimenlerin üzerinde kocaman bir lokanta... kahvehane... banklar ve rengarenk güneş şemsiyeleri... vesaire vesaire...

44 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

ben ki su çocuğu olarak geldim bu yabancı diyara bu suya bir türlü alışamadım. her şeyden önce soyunma odaları umumi. yani çocuklar toplu olarak kocaman bir yerde, tahta bankların üstünde sere serpe don gömlek soyunuyorlar ve mayolarını giyiyorlar.

onbir yaşında bir çocuk...

kandinsky vari atlama kuleleri ve osmanlı kadınlar

hamamı kültürü olan bir yerlerden gelmiş...

üstelik tevfiğin plajında soyunurken kabinin kapısını çekip

bir de mandalını takıp işi sağlama alan...

burada ise...

herkesin ortasında bir an tutuldum. iki üç fransız

arkadaşın (daha arkadaş olmadık ama dur bakalım) hadi

hadi'lerinden sonra bir cesaret. önce fanila (o zamanlar

halen fanila idi, tişört mişört daha çıkmamıştı) sonra

pantolon sonra pabuçlar falan... ama sıra bir türlü donu

sıyırıp ta mayoyu giymeye gelmiyor... bir taraftan da

etrafıma, çocuklara bakıyorum kaçamak... onlar kendi

havaalarında... cıscıbil olmuşlar sohbet edip sözde daha

mayo giyinecekler. bir ara benim onlara böyle çekingen

baktığımı görünce aldılar mı beni alaya...

herhalde sıkıntı ve utancımın mosmor olmuşumdur...

zar zor attım kendimi dışarı.

hava sıcak. ama bizim oralardaki gibi kavurucu değil.

appenzell'den ara sıra serince bir yel üfürüyor. havuza

gireceğim girmesine de, hemen uyardılar. "önce duş!".

sıcak sulu duşlar meğerse yalnızca soyunma giyinme

odalarının orada olanlarmış. bu dışardakiler soğuk. soğuk

ta laf mı... buz gibi.. aldı mı beni eski titreme alışkanlığım.

içerdeki maceradan sonra daha çok yiğitliğe bir şey

sürdürmek istemiyorum... attım kendimi havuza... neyse

ki havuz güneşten faydalanıp duşlara göre biraz daha

ısınmış. fakat yüzmek mümkün değil. su üstünde

duramıyorsun. nerde senin o güzelim tuzlu suyun.. motor

gibi kulaç atman lazım ki su üstünde kalabilesin. bir de

gözlerim yanmaya başladı. gözlüksüz zaten burnumun

45 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

ucunu göremiyorum o zamanlar... bir de bu çıktı... biraz daha dolanıp serbest türk stilinde bir gösteri yaptım bizimkilere aklımca... sonra çıktım attım kendimi çimlerin üzerine... bir fayda olur diye... ne mümkün uzaktan rengi ruhsarı boyu posu güzel gözüküyor ama yatınca her tarafına batıyor namussuz. yan yat olmaz, sırt üstü yine olmaz. meğer bir havlu getirmek lazımmış evden. bize de evden iki tane yüz havlusu vermişlerdi. mahmutpaşa işi; alacalı bulacalı, dallı çiçekli. iyi ki onları getirmemişim.

giyinme faslı biraz daha iyi oldu. ben herkesten önce gidip duşu muşu boş vererek giyindim, çıktım dışarı... gitme zamanını bekledim tahta sıraların üzerinde.

kışın da şehirdeki kapalı yüzme havuzuna götürmüşlerdi bir kaç kere. işte orada da beni bir ay hastanelerde süründürecek olan egzamaya yakalandım. eller ayaklar... gazlı bezli sargılar... fakat bu arada da hastanenin arka bahçesindeki yaban üzümlerini çaktırmadan yedim bitirdim...
28012012

başlangıç

bu kısmı aslında en başa koymak vardı ama... hem sıkıcı olurdu hem de okul hikayelerininle tam bir münasebeti olmazdı...

bu yazı 1949 senesinin yaz ortası aylarına rastlayan bir zamanda babamla istanbul'dan isviçreye olan seyahatimizi hikaye edecek... tabii aklımda kaldığı kadarıyla...

diğer yazdıklarımın bir yerinde sanırım kısaca bu ilk başlangıca da değinmiştim. ancak ipin ucunu yakalayabilmek için tekrarda fayda var...

ephedrin'den (o zamanlar tek ilaç buydu) koca karı ilaçlarına kadar her türlü tedavi (!) şekli denendiği halde; belki de heybeliada'da ki deniz banyolarından belki de genetik olarak ciğerlerime yapışıp kalan, kurtulamadığım astım musibetine, babam bir çare bulabilmek ümidi ile belki orda burda mutlaka bahsetmiştir, eşe dosta. ya da sadece laf arasında...

bunlardan bir tanesi de o zamanların zenginlerinden, bozkurt traş bıçaklarının sahibi mehmet bozkurt'tu. – sonradan bölük pörçük duyduklarımınla anlatılanları bir araya getirdiğimde- mehmet bey herhalde isviçre'de okuyan oğlundan, oranın havasından suyundan, her türlü maraza şifa verdiğiinden falan bahsetmiş...

babamın beni sıhhatime kavuşturmak gibi bir kaygusu vardı mutlaka. ama bir de oğlunu isviçrelerde okutmak... kararı kendisi verdi... bana sormadı...

oğlum böyle böyle bişey var, gider misin, ister misin, ne dersin...

hayır...

kararı verdikten sonra ilk önce kılık kıyafeti düzeltmek cihetine gidildi. tarakçılarhan sokak'ta yokuşun başında tüccar terzi artin adalı'ya ölçüler verilip, ölçüler alınıp kareli bir ceket ve golf bir pantolon siparişi verildi...

47 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

daha sonra olanları pek bi sıraya koyamıyorum ama, moda'nın rihtıma doğru giden sokaklarından birisinde bir berberin önüne oturtuldum... saçlarım baba-dizaynı ve talimatı ile; bütün kafa üç numaradan daha kısa olarak makinayla alındıktan sonra ön tarafta iki parmak bir perçem bırakılmak suretiyle ile ortaya çıkan saç stilini (!?) hayalhanenize bırakıyorum... ondan sonrası, yani, uzun bir süre aynalara küs kaldım... hem de o çocuk yaşımla. kafamda yana yatmış bir bere, sırtımda pötikare bir ceket, kışımda golf pantolonum, beyaz çoraplar ve bütün bu nonfigüratif tabloyu tamamlayan kenarları kahverengi üstü beyaz mokasenler...

uçakla gideceğiz...

yeşilköy'den ailenin uğurlamasını hayal meyal hatırlıyorum. kimlerin gelmediğini bilemiyorum. uçağın cinsini de hatırlayamıyorum... bir kaç saat içerisinde atına'ya indik. cehennemini bir sıcak. epey bekledik. sonra bir başka uçak... sonra roma... roma'da da bekleme süresi uzayınca babam benim galatasaray altıncı sınıf fransızcama güvenerek danışmanın önüne kadar çekti...

sor bakalım neymiş diye...

belki o senenin altıncı sınıf talebesi, galatasaray'da oldukça iyi fransızca konuşuyor olabilirdi... belki de akıcı olmasa da çat pat dert anlatma seviyesine gelmişti. ancak benim danışmanın önünde çeyrek saatte iki kelimeyi bir araya getirememem, kem de küm de edip merakımı anlatamamamın tek sebebi karneme bile geçen kokuşmuş tembelliğimdi.

fakat buna rağmen cenevre uçağını kaçırmadık. babamın el kol hareketleri, yüz ifadeleri, dört kelimedede bir araya bir 'mösyö' sıkıştırması ile uçağa bindik.

cenevre havaalanını çok aydınlık güzel bir yer olarak hatırlımda... uçmak maceramız cenevre'de sona ermişti ermesine ama, biz daha st. gallen denilen bilinmeyen bir şehre kadar gitmek zorundaydık. önce ama zürih. cenevre'den zürih'e kadar tren.

48 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

hemen istasyonun olduğu caddede makul bir otel...
akşam otelin alt katındaki dört masalı bir lokantada
yemek...

burada aklımda kalanlar: yemeğin çokluğu, bir adamın o
sole miyo'yu akordeon refakatinde söylemesi, babamın
tombulca kadın garsonla gülüşerek şarkıya iştirak
etmeleri...

ben odaya çıkıp erken uyudum...

ertesi gün tren yolculuğumuz meşhur st.gallen şehrine
devam etti...

taksi ve okul...

babamın hiç bir lisan bilmemesine rağmen yarım saat
müdür yardımcısı lorentz'le gayet net, samimi hasbıhali;
ne konuşular nasıl anlaştılar bilinmez... bavul odaya
taşındı.

babam hadi alasmaladık dedi ve gitti...

bu kadar...

49 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

rus salatası ek notu:

Amerika ile üçüncü önemli münasebetimiz yine bir savaş sonunda oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın galiplerinden Sovyetler Birliği'nin diktatörü Stalin, Kars/Ardahan ve Boğazlarda üs kurma hakkı talep edince, Türkiye 1948'de Marshall yardımı almaya ve 1951 yılında NATO'ya girmeye mecbur kaldı.

Stalin'in üs isteğinden hemen sonrasında Türk-Amerikan diplomatik ilişkileri hızlanmaya başlamıştı. Türkiye'yi, Sovyetlere kaptırmak istemeyen Amerika, Stalin'in üs talebinin hemen ardından aradığı fırsatı bulmakta gecikmedi. Washington'da vefat eden Türkiye'nin Amerika Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesinin Türkiye'ye gönderilmesi gerekiyordu. Amerika bunun için donanmasının en gözde zırhlısını Missouri'yi görevlendirdi. **Japonya'nın teslim antlaşması** da döneminin en büyük zırhlısı olan bu gemide imzalanmıştı.

1 Nisan 1946 günü Missouri zırhlısı Cebelitarık Boğazı'ndan Akdeniz'e girdi. Washington'da ölen Türkiye Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini Türkiye'ye getiriyordu. Zırhlının süvari kaptanı Rascol H. Hillenkolt'un yanında Truman'ın özel temsilcisi Alexander Weddel vardı.

İstanbul'da ise konukları iyi ağırlamak için hummalı bir çalışma sürmekteydi. **PTT** Missouri için seri bir hatıra pulu bastırılmış, Tekel ise piyasaya **Missouri adında bir sigara** çıkartmıştı. Gazeteler bütün sayfalarını Missouri'nin ziyaretine ayırmıştı.

Gemi Dolmabahçeye yanaşacağı için Karaköyden Beşiktaş'a kadar bütün evler aynı renge boyandı. Taksim alanında ampullerden kocaman bir Missouri maketi yapılmış, geceleri ıslık ıslık yanmaktaydı. Ayrıca **camilerin minarelerine** İngilizce "Well Come Missouri" yazan mahyalar asıldı.

Tramvaylar, otobüsler, taksiler gelen emirle yıkanıp temizlendi. Gazetelerde taksiciler, dolmuşçular röportajlar

50 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

veriyor, dost **Amerikan askerlerine bedava hizmet edeceklerini**, hiç birinden para almayacaklarını söylüyorlardı. Türkiye'deki bütün **genelevler taranarak en güzel kadınlar İstanbul genelevine taşındı**. Ayrıca İstanbul genelevi en seçkin doktorların başkanlığında inceden inceye gözden geçirildi. Bütün kadınların temiz ve güzel elbiseler giyinmesi sağlandı. **Missouri zırhlısı gidene kadar Türk erkeklerinin içeriye alınmaması emri verildi**.

Esnaflar zabıta tarafından tek tek tembih edilerek para vermek istemeyen Amerikan askerlerinin zorlanmaması istendi.

Ayrıca **Emniyet Müdürlüğü Amerikan askerlerine yardımcı olmaları ve ihtiyaçlarını karşılamaları konusunda bütün polis ve bekçilere kurs** verdi. Amerikan askerlerine kolaylık gösterilecek, kesinlikle kötü davranılmayacaktı.

İstanbul'un hem valisi hem de belediye başkanı olan Lütfü Kırdar Taksim Belediye Salonu'nda Amerikan Başkanı'nın özel temsilcisi ve gemi komutanları onuruna büyük bir ziyafet düzenlemek için çalışmalar yapıyordu. Ankara'dan gelen bir emirle konukların Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlanması daha daha uygun görülerek hazırlıklar saraya kaydırıldı.

5 Nisan 1946 Cuma sabahı Missouri Zırhlısı Dolmabahçe önünde demirledi. On binlerce İstanbullu ünlü zırhlıyı ve Amerikan askerlerini görebilmek için Dolmabahçe önüne gelmişti.

Elçi'nin cenazesi kimsenin umurunda olmamıştı. Bu nedenle, ne zaman nasıl çıkartılıp nereye götürüldüğünü kimse göremedi. Ortalık bayram yeri gibiydi. Bu arada Amerikan başkanının özel temsilcisi ve komutanlar zırhlıdan çıkarak onurlarına düzenlenen yemeğe gitti.

Truman'ın özel temsilcisi Weddel, Dolmabahçe Sarayı'ndaki yemekten sonra Milli Şef İsmet İnönü ile görüşmek üzere Ankara'ya hareket etti.

Bu arada binlerce Amerikan askeri İstanbul sokaklarına dökülmüştü. En kısa zamanda hepsi körkütük sarhoş olmuş,

51 BİR ZAMANLAR GÜLDAĞI

İstanbul tarihinde hiç yaşanmamış garip bir durum çıkmıştı ortaya. Önde sarhoş Amerikan askerleri, onların arkasında onların her istediklerini yerine getirmek için didinen görevliler. Barların, gece kulüplerinin önlerinde, yollarda ” **yes! Yes!**” diye bağırın muhabbet tellalları.

Amerikan askerleri güpegündüz yollarda, tramvaylarda, **kızlara sarkıntılık** etmeye başladılar. Karşı koyan, kadın, kız, nişanlı, kardeş **Amerikan askerlerinden dayak yemezse de, polisten azar işitiyordu.**

Çok zaman geçmedi ki **karakollar dolmaya** başladı. Arcak **karakolları dolduranlar sarkıntılık eden Amerikan askerleri değil, şikâyetçi olan İstanbullular** . Polisler her ne olursa olsun Amerikan askerlerinin karakola getirilmemesi için **emir** almışlardı.

Missouri Zırhlısı 9 Nisan 1946 günü İstanbul’ dan ayrıldı. Ancak yapılan anlaşma uyarınca **daha fazla sayıda Amerikan askeri, uzmanı ve personeli Türkiye’ye gelecekti. Bu sayı Türkiye’nin NATO’ya üye olmasıyla birlikte 30 bin kişiyi aşacaktı.**